

CERKEV SVETE TROJICE NAD ČEPNIM IN NJENA ZGODOVINA

Ob shodu 30. maja 2010

Praznik Svete Trojice, ki se praznuje na prvo nedeljo po binkoštih, je bil vpeljan leta 1334, njeno češčenje pa se je razširilo zlasti v protireformacijski dobi. Zdaj je v Sloveniji skupno 16 župnijskih in 33 podružničnih cerkva Svete Trojice, od tega v koprski škofiji 4 župnijske cerkve in 10 podružničnih. Župnijske cerkve so v Kamnem, Rodiku, Trnju in Trnovem pri Kobaridu, podružnične pa na Čepnem, v Dolnjih Ležečah, Gradcu pri Pivki, na Gabrku v Brkinih, v Hrastovljah, Idriji, Kopru, Nasircu, na Razdrtem in na Velikem Brdu pri Jelšanah.

Lega cerkve

Cerkev Svete Trojice nad Čepnim, ki velja za najstarejšo podružnico v košanski župniji, leži v samoti na južni strani Čepanskega vrha z nadmorsko višino 689 metrov in spada med najvišje ležeče cerkve v tej župniji.¹ Od tod je razgled po vsej Košanski dolini in dobro se vidijo tudi nekdanja gradišča nad pivško kotlino: Pivka, Primož, Šilentabor in Čepna, pa tudi območje okrog Ilirske Bistrice, Brkini in še del sežanskega Krasa. V bližnji sosesčini je na nekoliko nižjem vrhu Gradišče nad Košano.

Cerkev Svete Trojice na razglednem mestu na Štirni, kakor jo je leta 1981 posnela arheologinja Mehtilda Urleb. V ozadju se vidi tudi del Gornjih Ležech. Cerkvena streha je bila takrat še krita s korci.

Temu predelu pravijo Štirna, nekdanj pa so mu rekli Na Šternah.² Zemljišče, ki ga sestavljajo flišni laporji in peščenjaki, je danes večji del travnato, deloma pa zaraščeno z grmovjem in drevjem. Še do druge svetovne vojne so tod na *brdnem svetu* obdelovali njive na terasah in *košenine*. Ljudsko izročilo pripoveduje, da so nekoč imeli tod tudi vinograde, a so jih uničili trtni škodljivci.

Arheologi so na Štirni odkrili gradišče, prazgodovinsko naselbino z obsegom 570 metrov. Od gradišča se je ohranilo še 370 metrov nasipa, ki je najbolj viden na južni strani.³ Ker so tod

¹ V registru nepremične kulturne dediščine je vpisana z imenom *Čepno - Cerkev sv. Trojice* in z evidenčno številko enote 3790. Varovana je v prostorskih aktih.

² V 19. stoletju so v bližini cerkve poznali še ledinska imena Pod šternami in Za šternami. Andrej Valenčič je 1879. leta pisal v Novicah, da se je neka 118 let stara ženska s Čepna, ki je umrla pred kakšnimi 20 leti, iz mladih let spominjala neke velike, z železno mrežo ograjene štirne. Takrat je bila že zasuta, na hribu pa so še ostala imena »na šternah«, »pod šternami« in »za šternami«. Od kod je bil Andrej Valenčič, ne vemo, 118 let (!?) stare neimenovane Čepljanke, na katero se sklicuje, pa tudi ni bilo mogoče najti v košanskih matičnih knjigah. Danes pravijo Štirna predelu hriba levo od klanca, kjer se pot začne vzpenjati proti cerkvi, raván na hrbtni oziroma vzhodni strani cerkve se imenuje Zakór, na zahodni strani cerkve so *košenine* Zavinke, nižje je Kalc (Kauc), še nižje pa sta Zakalc in Strmec.

Še danes je živo ustno izročilo o *štirni*, pokriti z železnimi *gartrami*, ker da je spodaj celo jezero. Nanj lahko navežemo podatek, da je bilo nekdanj na območju okoli cerkve štirinajst izvirkov, a so se potem nekateri posušili. Zdaj so še studenci: Podcurk, Strmec, Ribnik, Slepiche, Pod Kalcem, Studenc, Závod, Gorčke, Závrrh, Trbéze in Čepljanska voda.

³ Gradišče je vpisano v registru nepremične kulturne dediščine z imenom *Čepno - Arheološko območje Štirna* in evidenčno številko 4786. - Postojnski arheologi so leta 1972 tam opravili poskusna izkopavanja na enajstih mestih in pri tem našli črepinje halštatske keramike. Preseki nasipa so pokazali, da je umetna tvorba iz

This is a historical map of the Caucasus region, showing the Caucasus Mountains, the Black Sea, and the Caspian Sea. The map is oriented with North at the top. Key features include:

- Mountains:** The Caucasus Mountains are depicted in the center, with various peaks and ridges labeled in Cyrillic.
- Rivers:** Several rivers are shown as blue lines, flowing through the region.
- Settlements:** Numerous settlements are marked with red dots and labeled in Cyrillic. These include Tiflis (Tbilisi), Baku, and other major cities.
- Geographical Features:** The map shows the Black Sea to the west and the Caspian Sea to the east. It also depicts various mountain ranges and valleys.
- Historical Context:** The map is a reproduction of a historical document, likely from a Russian archival collection, showing the region during the 19th century.

V 19. stoletju je bilo zapisano tudi ustno izročilo, da so na Gradišču pri Košani, pri Sveti Trojici na Šternah in pri Sv. Urbanu na Vremščici nekdanji stali rimski gradovi. Vse tri da je povezovala stara vozna cesta, ki je šla od Reke prek Bistrice do mlina Stružnik v današnji Ribnici, potem čez Malopristavske, Novošiške in Starošiške vrhe, čez Košansko gradišče, Kržišče, Čepanske hribe, Zavod, Vrh in Šterne do cerkve Svete Trojice, od tam pa da je šla dalje vozna in tovorna pot proti Križcu in navkreber na Goro sv. Urbana, ker drugod zaradi strmin in žlebov ni bilo mogoče. Ta pot je menda šla mimo posute cerkvice sv. Urbana in dalje po Vremščici ter skozi Loze, dokler ni prišla spet na ravnino pod Čebulovico. Ljudsko

3

domišljijo burijo tudi bližnja ledinska imena Vrh, Podvrh, Zavrh in Prekvrh. Ker je zraven Sveta Trojica, namreč nekateri menijo, da je tod stala vas, od koder je bil Martin Krpan, o katerem Fran Levstik piše, da je bil doma z Vrha od Svete Trojice. Ada Buti s Čepna pa je slišala praviti, da so nekdanj hodili ljudje – ko ena *jəhta* – na božjo pot k Sveti Trojici. Prihajali so od kamnitega križa nad Ribnico čez Gradišče, pri izvirku, ki mu rečejo Slivce Pulinove, pa so počepnili in se umili, preden so nadaljevali pot do cerkve. Zato da se reče vasi Čepno. Nazadnje naj omenimo še izročilo, da je bil za časa gradnje te železnice pri Sveti Trojici *žegen*, pokopališče, na katerem so zakopavali železniške delavce, ki so umrli, ko jih je zasulo v tunelih.⁴ Za cerkvijo je bil še dolgo časa železen križ na kamnitem podstavku, ki je menda označeval grob otroka.

Opis zunanjščine

Podružnična cerkev Svete Trojice je pravilno usmerjena: v tlorisu si od vzhoda proti zahodu sledijo prezbiterij, ladja in vhodna lopa ali *klanica*. Pravokotna ladja tvori s tristransko zaključenim prezbiterijem enovito, a dokaj razpotegnjeno stavbno telo, ki meri v dolžino približno 15 metrov in pol. Na terasi, ki visi od severa proti jugu in od vzhoda proti zahodu, je cerkev postavljena tako, da je vhodna lopa vsaj približno v isti ravnini s terenom, ladja in prezbiterij pa sta proti vzhodu in na severni strani zmeraj bolj vkopana v tla. Njena streha je dvokapna, nad prezbiterijem pa se konča na tri kape. Krita je z novo opečno kritino *bramac*, podobno tipičnim primorskim korcem. Kap ali *sims* ima iz pravilno oblikovanih *sivih brdnih škrlí*. Na pročelju je imela *lajblc* ali zvončnico z dvema linama ali *kolóncama*, vse iz klesanega kamna. Spomladi leta 1946 jo je podrla burja, kolikor je ohranjenih njenih klesancev, pa so zdaj položeni k pročelju vhodne lope. Če pogledamo s severne strani to nizko stegnjeno stavbo, v kateri skorajda ni okenskih odprtín, le stežka prepoznamo v njej cerkveno arhitekturo.

Nižja, a razmeroma velika vhodna lopa z dvokapno streho na zahodni strani je skoraj tako široka kot cerkvena ladja, le južno steno ima nekoliko zamaknjeno navznoter. Zidana je iz krajevnega sivozelenega flišnega peščenjaka ali *brdnega kamna*, ki mu pravijo po domače tudi *črn* ali *siv kamen*. Samo krepki vogelniki so sklesani iz sivega apnenca ali *griškega kamna*. Razen severne fasade ni ometana, pokrita pa je z opečnim bobrovcem. Na zahodni strani se odpira z velikim ločnim portonom. Sestavljajo ga nizki bazi, pokončnika, profilirana kapitela in sestavljen lok s sklepnim kamnom. Z njega gleda na prihajajoče izbočena krilata angelska glava, napisa ali vsaj letnice pa na portonu ni. Zaprt je z novimi železnimi dvokrilnimi *vratí na tečaj*, ki tečejo v dveh vdolbinah na notranjih straneh baz. Tlak v lopi je iz navadnih *brdnih škrlí*, samo pred vhodom v cerkveno ladjo je v njem večja pravokotna plošča iz sivega apnenca, ki se ji po obdelavi vidi, da je prvotno služila drugemu namenu.⁵

Pročelje ladje pod lopo, s katerega je odpadel skoraj ves omet, je zidano iz manjših podolgovatih kamnov sive barve z grobo obdelanimi pravokotnimi lici, ki se vrstijo v pravilnih skladih.⁶ To je apnenec iz prehodnih plasti med apnenčevim kraškim zemljiščem in flišem ali po domače med *griškim* in *brdnim svetom*.⁷ Sredi pročelja je portal z monolitnima pokončnikoma, ravno preklado in bogato profiliranim *simsom*. Spodnja dela pokončnikov

⁴ To izročilo temelji na resničnih dejstvih, saj najdemo v košanski mrliški knjigi, na primer, pri vpisu smrti železniškega delavca italijanskega rodu Battiste Donatija, ki je 25. junija 1854, star komaj 17 let, umrl v železniškem špitalu pri Gornjih Ležečah za tako imenovano živčno mrzlico (*Nervenfieber*), da je bil pokopan na Čepnem. Verjetno je bilo tam še več takih pokopov.

⁵ Ob prednjem robu ima širok zglajen pas, ostala ploskev je obdelana s krempačem, se pravi s starim kamnoseškim kladivom, ki ima na oba kraja zobat kljun.

⁶ Podobno zidavo ladje v pravilnih plasteh grobo klesanega kamna je bilo videti pri pokopališki cerkvi sv. Pavla pri Zagorju, ko so med obnovo pred nekaj leti stolkli fasadni omet z nje.

⁷ To je zelo drobno zrnat siv eocenski apnenec oziroma kalkarenit, star okrog 45 milijonov let, ki je nastal kot usedlina v morju. Vsebuje školjke s tenko lupino in zelo malo drobnih polžev. Lomi se školjkasto in se lepo obdeluje.

imata žive robove, na licih pa sta okrašena z mrežastim vzorcem in kelihoma s hostijo v komaj opaznem izravnanim reliefu. Višje so notranji robovi pokončnikov in preklade paličasto zaobljeni. V zglaženem pravokotnem napisnem polju sredi preklade, uokvirjenem z gladkimi trakovi, je vklesan Jezusov monogram: IHS.⁸ Črka H v monogramu ima na sredi navzgor izbočeno prečko, na kateri stoji latinski križec, pod njo pa so vrezani trije žebli. Tudi na portalu ni letnice. Levo od njega je v pročelju pokončno okence, prav tako s simsom in zavarovano s križi iz vitega železa.

Če si ogledamo cerkveno ladjo še od zunaj, vidimo ometano zatrepno fasado in stranski fasadi, v jugozahodnem vogalu pa opazimo na mestih, kjer je odpadel omet, prav takšno zidavo iz manjših grobo obdelanih klesancev kakor v pročelju pod lopo. V obeh vogalih ladje je v gornjem delu, kjer se je prav tako že odluščil omet, videti, da je bila ladja nekoč za kakšen meter zvišana. O tem nedvoumno pričajo večji vogelniki iz sivega apnenca, grobo klesani s špico, tako kot tisti v vogalih prezbiterja. S tem je bila višina ladje izravnana z

Cerkv na fotografijah, ki jih je leta 1979 posnel Robert Červ:

- vhodna lopa brez strehe,
- portal in okno v pročelju,
- pogled na cerkev s severne strani,
- severna stena klonice, zvišana s skrilami z nekdanje strehe,
- pogled v cerkveno ladjo, ki je še imela strop iz lesonita,
- severna stena ladje z oltarjem sv. Urbana,
- pogled v prezbiterij.

⁸ V Dolnji Košani poznajo za IHS razlago: Jezus v hostiji skrit, kakor jih je pri nauku učil župnik Franc Kovačič, ki je bil doma iz Smrij in je služboval v Košani 33 let, od 1922. do 1956. leta.

višino prezbitorija, ki ima vse tri vogale zidane iz špičenih vogelnikov od tal do kapa in je bil očitno sezidan kasneje kot prvotna ladja.

Cerkev ima malo okenskih odprtin. V južni steni ladje in prezbitorija je po eno visoko ločno okno z močno posnetimi ostenji, v jugovzhodni steni prezbitorija je še eno zazidano. Ker je cerkev precej vkopana v tla, so spodnji oknjaki teh oken le malo nad njimi. Oblikovna in stilna posebnost oken prezbitorija je, da imata ločni del hrbtičasto zaključen,⁹ spočetka pa sta imeli v ločnem delu tudi ploščata poznogotska krogovičja. Pred nepridipravi pa so vsa zavarovana tudi z železnimi križi, ki jih sestavljajo močna pokončna sredinska palica iz vitega železa in po sedem železnih prečk, pretaknjenih skozi. Vdolbine za tečaje na pokončnih okenskih okvirjev pričajo, da so bila ta okna nekdanj zaprta s pločevinastimi oknicami. V severni steni ladje je še eno mlajše pravokotno okno, nad njim pa je vzdian plitev kamnit napušč.

Vsi okenski okvirji in portal so iz sivega apnenca. Klesani so s starim kamnoseškim kladivom krempačem, samo oknjaki severnega okna so obdelani z zobatim kladivom.¹⁰

Notranjščina cerkve

Ko stopimo v cerkveno ladjo, uzremo nekoliko neobičajen kamnit tlak. Od vhoda gre po sredi ladje nekakšen »hodnik« iz pravokotnih apnenčevih plošč, obdelanih z grobim krempačem, ob straneh pa pokrivajo tla rustikalne sivozelene *brdne škrlí* nepravilnih oblik in različnih velikosti, kakor so jih lomili v naravnih skladih. Pred pragom prezbitorija je po vsej širini tlak iz apnenčevih in deloma iz peščenjakovih plošč pravilne oblike. Strop v ladji je novejši, narejen iz ladijskega poda.

Nepremične opreme je malo. Desno od vhoda je konzolno vgrajen velik školjkasti kropilnik, ki je najverjetneje škodela nekdanjega samostojnega kropilnika. V severni steni ladje, le malo pred slavaločno steno, je vzdiana školjkasto zaključena kamnita niša z belim marmornim

kipom sv. Urbana, papeža in mučenca. Svetnik v papeških oblačilih in s tiaro na glavi, sedeč na tronu, s knjigo v levici in desnico z iztegnjenima kazalcem in sredincem v učiteljski drži, upira resnoben pogled v gledalca. Po mnenju umetnostnih zgodovinarjev bi kip, ki je slogovno težko določljiv, označili kot poljudno delo neke lokalne baročne delavnice.

Prezbitorij se odpira proti ladji z velikim preprostim polkrožno zaključenim kamnitim slavalokom, ki pa je bil prepleskan. V spodnjem delu ima žive robove, ki prek valovitih ajdovih zrn kmalu preidejo v nekoliko posnete robove. V temenu slavaloka je preprost, neizrazit sklepni kamen s prav tako posnetimi robovi.

Tlak v prezbitoriju, ki se začneja z nizkim pragom, sestavljenim iz podolgovatih grobih apnenčevih klesancev, je le malo višji od tlaka v ladji in je narejen iz prav takih rustikalnih *škrlí* kakor v stranskih delih ladje.

⁹ Za tako oblikovano okno se lahko reče tudi, da je zaključeno na oslovski hrbet.

¹⁰ V primeri s starim krempačem, ki ima dva zobata kljuna, ima mlajše zobato kladivo, ki so ga v naših krajih začeli uporabljati šele v zadnji četrtini 19. stoletja, na oba kraja zobato glavo.

Prostor v prezbitteriju pokriva dvopolni križnorebrasti obok. Rebra klinastega profila rasejo iz konzolic v obliki narobe obrnjenih piramid, sklesanih iz temno sivega apnenca. Na vseh treh licih so pod gornjim robom okrašene z nizom trikotnih zobcev, na prednjih licih pa imajo v plitvem reliefu sklesano primitivno krilato angelsko glavico¹¹ ali latinski križec. Na štirih konzolah je podoba angela, na drugih štirih pa znamenje križa. Le nekaj jih je očiščenih do golega kamna, večina pa jih je prepleskanih. Na obočnih rebrih so trije sklepniki: glavna sklepnika sta okrogla, tretji, ki ima predvsem okrasno vlogo, pa je sklesan v obliki ščitka. Na prvih dveh sta z živo črno barvo naslikana Jezusov in Marijin monogram, sicer pa je obok poslikan še z rastlinsko ornamentiko, ki datira iz 19. stoletja.

¹¹ Podobne, a lepše oblikovane kariatidne angelske glavice pogosto vidimo tudi na podstavkih stebrov na lesenih oltarjih iz 17. stoletja.

V prezbitერიju je baročni marmorni oltar Svete Trojice stebrnega tipa, pred njim pa dvostopenjski kamnit podest. Oltarno menzo krasijo na licu inkrustiran Jezusov monogram IHS in stilizirano rastlinje, na bokih pa geometrijski liki, vse iz raznobarnih marmorjev. Na simsu mizne plošče je na sredi vrezan kratični napis: I · B · D · F · P · C · F · C · I · 7 · 3 · 7 · , ki ga razrešenega beremo takole: I(OANNES) B(APTISTA) D(E) F(ABRIS), P(AROCBUS) C(OSSANAE), F(IERI) C(URAVIT) 1737, ali po slovensko: *Janez Krstnik pl. Fabris, župnik v Košani, je dal (to) narediti (leta) 1737.*¹² V niši oltarnega nastavka med stebroma iz rdečega veronskega marmorja je slika *Marijino kronanje s sv. Lenartom in sv. Gregorjem Velikim*, ki jo nekateri umetnostni zgodovinarji štejejo za baročno, medtem ko jo drugi datirajo v drugo polovico 19. stoletja. Na nastavku vrh valovitega ogredja je pobarvan kip s sv. Jurija z zmajem, ob straneh pa sedita novejša kipa putov. Nastavek obdajata volutni krili. Oltarno arhitekturo dopolnjujeta ob straneh še marmorirana lesena obhodna portala. Na levem stoji lesen kip sv. Elije, na desnem pa kip sv. Lovrenca, oba restavrirana, žal pa sta že izgubila svoje svetniške attribute. Oba obhodna portala sta v gornjem delu zadaj datirana z letnico 1870, na desnem pa je zadaj videti komaj še berljiv zapis s svinčnikom, ki navaja avtorja Leopolda Götzla iz Ljubljane.¹³

V steni za oltarjem desno omenimo še majhno kvadratasto nišo za potrebščine za maševanje.

Oris zgodovine cerkve in njene stavbe

Pisni viri in ustno izročilo

Uvodoma smo že omenili, da velja cerkev Svete Trojice nad Čepnim za najstarejšo podružnico v košanski župniji. Tak njen sloves se najverjetneje v prvi vrsti opira na Valvasorjevo navedbo v *Slavi vojvodine Kranjske*, da so pri posvečevanju oltarja Svete Trojice v tej cerkvi našli svete relikvije, ki jih je vložil v oltar škof Erlango leta 1260.¹⁴ Ta navedek iz *Slave* je prepisan tudi v kroniko košanske župnije in verjetno je prek nje prišel v širši krog ljudi.

O starosti te cerkve posredno govori tudi ljudsko izročilo, da je bila prvotno podružnica vasi Čepno, Buje in Volče, ki niso imele prostora, da bi zidale cerkev na vasi, zato so jo sezidale tam gori, kjer je zdaj. Ker so jo naredili za tri vasi, so jo imenovali Sveta Trojica. Nekaj bo na tem, saj sta cerkvi na Bujah in v Volčah res precej mlajši. Volčansko cerkev sv. Petra so sezidali v letih 1655–1657, cerkev sv. Florijana na Bujah pa šele na začetku 18. stoletja. Buje so tudi bližje Sveti Trojici in v bogoslužnem koledarju košanske župnije iz 18. stoletja, o katerem več kasneje, najdemo zapisano, da so na zadnjo nedeljo v oktobru v tej cerkvi imeli mašo, ki jo je plačala soseska z Buj.

V zvezi z njeno starostjo kaže omeniti tudi ustno izročilo z Buj, ki povezuje njen nastanek z nastankom cerkvice sv. Urbana na Vremščici. Cerkev na Čepnem in na Vremščici da so delali v istem času, in ker so imeli en sam bat, so si ga posojali oziroma metali z enega hriba na drugi hrib.¹⁵ Pomenljivost tega izročila podpira podobna pripovedka z Vipavskega o sočasnem zidanju cerkve sv. Mihaela v Šmihelu nad Ozeljanom in Marijine cerkve nad

¹² Janez Krstnik pl. Fabris in Frayenthöhl je bil župnik v Košani v letih 1720 do 1754, točno 34 let in 6 dni.

¹³ Leopold Götzl je bil pozlatař in kipar, rojen leta 1817 v Kranju očetu Francu Serafinu, kiparju. Z bratom Avguštinom se je preselil v Ljubljano in tam sta vodila uspešno kiparsko oziroma podobarsko delavnico. Umrli je leta 1880 v Ljubljani.

¹⁴ Valvasorjevo navedbo je treba nekoliko popraviti in dopolniti. Relikvije svetnikov je vložil v nekdanji oltar te cerkve Arlongo di Viscogni, ki je bil tržaški škof v letih 1261–1281. Torej ga je lahko posvetil šele nekoliko kasneje, leta 1261.

¹⁵ To presenetljivo, doslej neznano ljudsko izročilo sem zvedel od Marije Krebelj iz Ribnice, Kaluževe z Buj 10, ona pa ga je v otroških letih slišala iz ust strica Antona Volka, rojenega leta 1886.

Vitovljami, ki sta nastali v času gotike.¹⁶ Da mora biti cerkev na Štirni res zelo stara, seveda, dajo misliti tudi že omenjene najdbe in sklepanja arheologov.

V objavljenih arhivskih pisnih virih najdemo njeno najstarejšo omembo leta 1526. Tistega leta je cesar Ferdinand ukazal popisati cerkvene dragocenosti na Kranjskem, da bi jih ob času turške sile porabili za obrambo pred Turki. V tem popisu so zapisali, da kapela Svetega Duha na Čepnem (*zu Zschrepen*), nima dragocenosti. Kljub temu zvemo iz njega več pomembnih podatkov: da so takrat vasi rekli Črepen, kar jasneje kaže na izvor njenega imena iz besede »črepinja« kakor njegova današnja oblika, da je bila čepljanska cerkev takrat (še) posvečena Svetemu Duhu in da je bila to manjša bogoslužna stavba ali kapela.

V starejši literaturi je pisal o cerkvi na Čepnem edinole Valvasor v *Slavi* leta 1689, kar smo že omenili. Takrat že bila posvečena Sveti Trojici.¹⁷ Poleg relikvij, ki jih je shranil v grobek njenega oltarja škof Arlongo, omenja naš zgodovinopisec še čudežni dogodek iz leta 1670, ko je nekaj tatov vlomilo cerkvena vrata in vdrlo v cerkev, v njej pa so zagledali tako močno svetlobo, da jih je popadla groza in so pri priči zbežali iz nje.

Nenavadno pa je, da ta cerkev ni niti omenjena v sočasnem opisu tržaške škofije Janeza Krstnika Francola leta 1689 in le malo kasnejšem opisu vizitacije tržaškega škofa Janeza Frančiška Millerja v košanski župniji leta 1693. Zdi se, da so jo leta 1693 kratko malo pozabili zapisati. To sklepamo po tem, da je na skici z vrisanimi cerkvami košanske župnije levo od hriba s cerkvico sv. Urbana narisana še en hrib, ki ustreza Čepanskemu, vendar brez cerkve. Domnevamo, da je avtor skice, škofov tajnik don Pietro Rossetti, najbrž slišal za tamkajšnjo cerkev, za kaj več pa se je potem pri pisanju in risanju pozabil pozanimati.

V poročilih o premoženju, dohodkih in izdatkih cerkvenih beneficijev, ki jih je poslal košanski župnik Lazar Rampel¹⁸ tržaški škofiji v letih 1684 in 1690, piše, da je cerkev presvete Trojice takrat posedovala vinograde in drugo premoženje v vrednosti 300 florintov, od katerega je imela 16 florintov letnih dohodkov.¹⁹ Dobrih sto let kasneje, leta 1792, pa najdemo v seznamu vasi, domačij in gospodarjev v košanski župniji zapisano, da je imela ta cerkev eno kmetijo na Čepnem, na kateri je takrat gospodaril Valentin Biščak. V družinskih knjigah najdemo, da je bil to Górenji Šorec. Še kasneje, leta 1914, najdemo podatek, da je imela v katastrskih občinah Volče in Dolnja Košana po dve vinogradniški parceli, ki pa ju je tistega leta predstojništvo župnijske cerkve in podružnic v Košani nameravalo prodati na javni dražbi, ker so bili vinogradi na njih opuščeni in jih ni hotel nihče več vzeti v najem.

Nekdanji urbarji cerkve Svete Trojice, v katerih so bili natančno zapisani njeno nepremično in premično premoženje, dohodki in izdatki, letni obračuni cerkvenih ključarjev ali *starešin* in drugi podatki, se, žal, niso ohranili. Za 18. stoletje pa najdemo vsaj izčrpne podatke o dokaj pogostnem bogoslužju v tej cerkvi. Iz današnjih razmer se nam zdi presenetljivo, koliko maš se je darovalo vsako leto v tej odmaknjeni cerkvi v tistih časih, in sicer še tem bolj, ker najbrž lahko upravičeno domnevamo, da je bilo podobno že v 17. stoletju, ko se je v naših krajih razmahnila gorečna katoliška verska prenova. Po že omenjenem koledarju bogoslužnih opravil košanske župnijske cerkve in njenih podružnic v 18. stoletju je bilo v tej cerkvi redno po 26 maš na leto, ob večjih praznikih tudi po več na dan, praznovali so dva shoda in enkrat so šli k cerkvi v procesiji. Prva maša v letu je bila 12. marca, na Gregorjevo, naslednje tri so bile 31. marca. Na dan 15. aprila, ko sta bili pri Sveti Trojici dve maši, se je šlo tja v procesiji. Naslednja maša je bila 24. aprila, na Jurjevo. Dne 25. maja je bil pri Sveti Trojici prvi shod s

¹⁶ O tem sta pripovedovala Julij Terčič, Bričov, Šmihel 51, in Mario Peršič, Tonkov, Ravne nad Črničami 6.

¹⁷ Kot zanimivost omenimo, da sta tudi nekdanji cerkvi Svetega Duha v Dolnjih Ležečah in pri Tabru nad Bačem pri Materiji kasneje menjali zavetnika: prva je bila prav tako posvečena Sveti Trojici, druga pa ima zdaj zavetnika sv. Jurija.

¹⁸ Župnik Lazar Rampel je bil sorodnik in naslednik bolj znanega Janeza Rampela, ki se je zapisal v zgodovino s številnimi imenitnimi obnovami cerkva v košanski župniji. V Košani je služboval v letih 1665–1693.

¹⁹ Florint ali goldinar je bil srebrn novček, vreden 60 krajcarjev. Kovali so ga Habsburžani od leta 1484 dalje.

šestimi mašami,²⁰ že 31. maja pa drugi shod z dvema mašama. V naslednjem mesecu so bile maše 11. junija, na dan sv. Barnabe apostola; istega mesca na nedeljo zavetnika cerkve Svete Trojice so bile tri maše; 30. junija, na god sv. Pavla apostola, pa je bila še ena maša. Dalje sta bili še maši 21. in 22. julija, ob godovih sv. Elije in sv. Marije Magdalene. Dne 10. avgusta so z mašo počastili god sv. Lovrenca, naslednji maši pa sta bili jeseni: 18. oktobra ali na dan evangelista Luke in na zadnjo nedeljo oktobra, ko je bil praznik posvetitve cerkve. To mašo je, kot že rečeno, plačala soseska z Buj. Zadnja maša v letu je bila v tej cerkvi 6. novembra, na dan sv. Lenarta spoznavalca.²¹ Naštevane vseh teh maš pa ni samo navaden pregled bogoslužja v tej cerkvi, temveč tudi pojasnjuje, zakaj so tukajšnji verniki za stranske svetnike glavnega oltarja izbrali prav podobe svetnikov Gregorja, Jurija, Elije, Lovrenca in Lenarta.

Poskus orisa stavbne zgodovine: čas od 13. do 17. stoletja

Posvetimo se zdaj stavbi sami in poskusimo na podlagi povedanega ter nekaterih drugih dejstev in primerjav dognati, kdaj je nastala prvotna cerkev ali kapela na tem mestu in kako je dalje potekal njen stavbni razvoj.

Če vemo, da je bil prvi oltar v takratni kapeli Svetega Duha posvečen leta 1261, lahko utemeljeno sklepamo, da je bila tudi njena stavba sezidana v tistem času. To se zdi še tem bolj verjetno zaradi tega, ker je škof Arlongo, ki je oltar posvetil, ravno takrat zasedel škofovski sedež v Trstu. Če bi bila cerkev zgrajena prej, bi jo bil verjetno posvetil že kateri izmed njegovih predhodnikov, recimo Gregor I., ki je bil škof v Trstu v letih 1255–1259, ali Lenart III, ki je zasedal ta položaj le kratek čas v letih 1260–1261. Od cerkve iz tistega časa se je ohranila cerkvena ladja, zidana iz pravilnih skladov grobo obdelanih manjših klesancev.

Ker "smo slišali", da so si graditelji te cerkve sposojali kladivo pri zidarjih, ki so zidali sosednjo, še manjšo cerkvico sv. Urbana na Vremščici, poskusimo najprej iskati zgled za njeno apsido, o kateri ne vemo ničesar, pri njej. Cerkev sv. Urbana je s pravokotnim tlorisom in vpisano apsido še najbližja romanskim cerkvicam tako imenovane »istrske skupine«, ki imajo zaobljene oltarne vdolbine skrite v debelini vzhodne stene, tako da je cerkev na tisti strani na zunaj zaključena z ravno steno. Takšne »skrite apside« s polkrožnim tlorisom v debeli vzhodni steni so pri omenjenih cerkvah obokane s polkupolo, ladijski in oltarni prostor pa imata enotno streho. Spričo večje širine ladje prvotne kapele na Čepnem se zdi bolj verjetno, da je imela k vzhodni steni prizidano polkrožno apsido s polkupolo, kakršno vidimo, na primer, pri cerkvi sv. Nazarija v istrskem Glemu ali kakršna je bila pri porušeni cerkvi sv. Katarine nad Škrbino na Krasu. Vhod je imela na istem mestu kot danes. Domnevamo lahko še to, da je imela cerkev dve majhni ločno sklenjeni okni, najverjetneje v južni steni ladje. Na pročelju je najbrž stala še zidana zvončnica z enim ali dvema zvonoma. In skoraj ne more biti dvoma, da je bila notranjščina tlakovana in streha pokrita z *brdnimi škrlicami*, izkopanimi v bližnji okolici. Kje je bil kamnolom, v katerem so lomili prikladen plastovit kamen za zidavo, ni znano, nedvomno pa je bil nekje v bližini, na območju Čepnega, kjer ga najdem dosti tudi v zidovih mlajših stavb kmečkih domačij prav do najnovejšega časa.²²

V taki podobi je najbrž skromna cerkvica, ki je zrasla dobesedno iz domačih tal, vztrajala do 17. stoletja, ko se je v ugodnejših razmerah in pod vplivom tridentinskega koncila začel pravi prerod cerkvene arhitekture. Takrat so sezidali vrsto novih cerkva ter prezidali, obnovili in olepšali skoraj vse obstoječe cerkve, seveda v skladu s sočasnimi stilnimi smermi in tokovi.

²⁰ Na isti dan se je pri sosednji cerkvici sv. Urbana na Vremščici slavil praznik njenega zavetnika in posvetitve cerkve.

²¹ Te podatke najdemo v *Urbarium parochiae cossanensis institutum a me parochia caesareo Io: Baptista De Fabris, et Frayenthöhl 1727*, ki v prvem delu vsebuje koledar bogoslužnih opravil župnijske cerkve in podružnic.

²² Na območju Čepnega so bili nekdanji kamnolomi ali *kave* v Barédu, Prélovcah, Zaprélovcah in v vasi sami, kjer je bila po vojni sezidana hiša Fitnikovih.

Za cerkveno arhitekturo tistega časa na Primorskem je značilno prepletanje stilnih prvin in značilnosti pozne gotike, renesanse in zgodnjega baroka.

V košanski župniji se je na začetku stoletja lotil obnove župnijske cerkve župnik Jakob Goerzer,²³ z obnovo te cerkve in njenih podružnic pa je kasneje nadaljeval župnik Luka Anžič,²⁴ ki je služboval v Dolnji Košani ali po starem Britofu v letih 1627–1638. V njegovem obdobju so prezidali cerkve v Nadanjem selu, današnjem Šmihelu²⁵ (1627), Dolnji Košani (1629), na Kalu (1629), v Drskovčah (1629), Novi Sušici (1630), na Šilentabru (1631, 1632), v Parjah (1632), Narinu (1633), na Suhorju (1636), v Neverkah (1636), Gornji Košani (1637) in ponovno v Dolnji Košani (1638). Letnice teh prezidav so (bile) vklesane na napisnih ploščah na njih, na njihovih portalih in okenskih okvirjih.

Na čepljanski cerkvi, žal, ni letnic, ki bi nam povedale, kdaj je bila cerkev prezidana. Sodeč po stilnih značilnostih, ki so zunaj najbolj opazne na oknih in znotraj na obočnih konzolah, pa bi njeno prezidavo datirali okrog leta 1630, nekaj let prej ali kasneje. Dovolj trdno oporo za tako datacijo najdemo v podobno oblikovanih in okrašenih obočnih konzolah iz temno sivega apnenca ter v ločnih oknih s hrbtičastim zaključkom, kakršne vidimo v nekaterih drugih cerkvah v Košanski dolini in na Pivki oziroma na njih. Take konzole in okna imata prezbiterij cerkve sv. Pavla v Zagorju, ki se je nekdaj štela za drskóvsko in je spadala v košansko faro, in prezbiterij cerkve sv. Mihaela v Šmihelu pod Nanosom.

Obočni konzoli v cerkvi Svete Trojice s podobama krilate angelske glave in križa

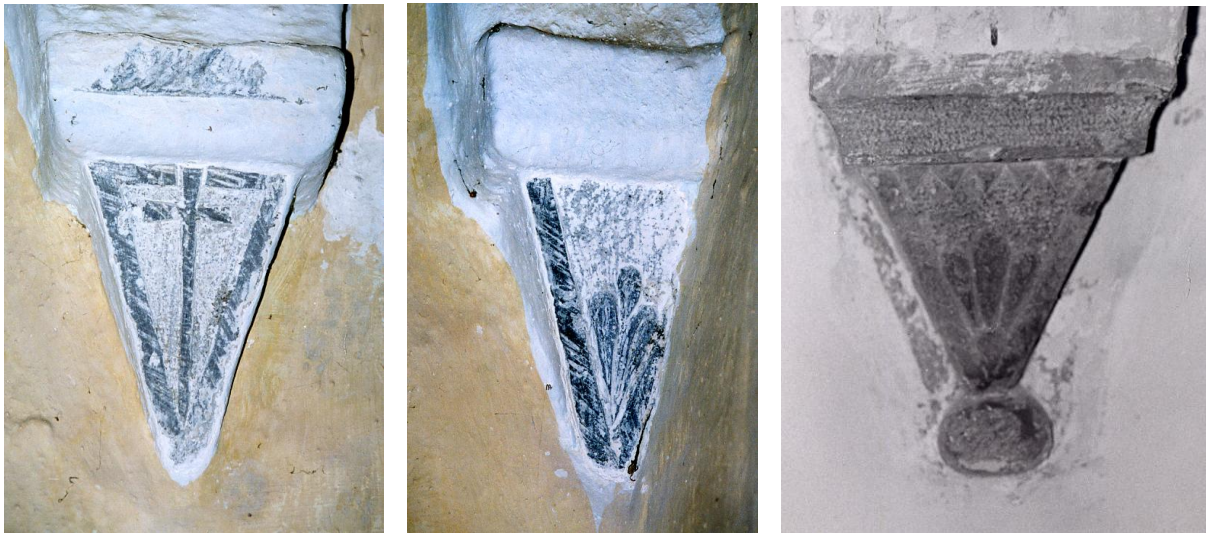
Na hrbtni strani prezbiterija cerkve sv. Pavla je vzdana plošča z vklesanim IHS-om in letnico 1629, na prezbiteriju cerkve sv. Mihaela pa je plošča z IHS-om in letnico 1633.²⁶ Njeno uokvirjeno napisno polje obdaja zobčast okrasek, v katerem se izmenjujejo pravokotni in trikotni zobci. Na obeh prezbiterijih sta nedatirani, a nedvomno sočasni okni s poznogotskim

²³ Ta košanski župnik je izpričan samo z dvema napisnima kamnoma iz let 1602 in 1609.

²⁴ V severni kapeli župnijske cerkve je njegov nagrobnik z deloma zabrisanim latinskim napisom, ki se v prevodu Franceta Barage glasi takole: [...] *Luka Anžič, župnik košanski, 13. avgusta 1638. Dal sem, kar sem bil dolžan: telo zemlji, duha sprejmi, Gospod. Sv. Štefan, prosí zame.*

²⁵ Nekaj časa je bil Šmihel preimenovan tudi v Dólane.

²⁶ Ista letnica je tudi naslikana tudi na oboku v prezbiteriju. – Tak IHS brez letnice je vklesan na nedatirani plošči na hrbtni strani prezbiterija cerkve v bližnjih Stranah, kar morda kaže na isti čas.

Prvi dve konzoli sta iz cerkve sv. Pavla pri Zagorju, desna je iz cerkve sv. Mihaela v Šmihelu pod Nanosom.

hrbtičastim lokom in poenostavljenim, ploščatim krogovičjem, obe zavarovani z železnimi križi. Na teh križih z močno sredinsko palico iz vitega železa sta po en oziroma dva okrasna obroča. Na oknu v Šmihelu je treba omeniti še paličasto oblikovane notranje robove in reliefen palmetni okras v spodnjem delu. V cerkvi sv. Pavla, kjer so bila obočna rebra v prezbitoriju najbrž odbita pri neki kasnejši predelavi, so prepletkane piramidne konzolice iz temno sivega apnenca okrašene zgoraj z nizi trikotnih zobcev, na licih pa se, kolikor je videti izpod opleska, izmenjujejo podolgovati trilistni okras in latinski križci. V Šmihelu, ki ima v prezbitoriju mrežasto komponiran grebenasti obok v gotski tradiciji, vidimo podobne konzolice iz enakega kamna. Tudi te so piramidne oblike, spodaj pa imajo še okrogel "cof". Poleg obveznega niza trikotnih zobcev so na njihovih licih sklesani podolgovati trilisti, križci ali naivne figure krilečega petelina. Skupinici cerkva z opisanimi skupnimi značilnostmi je treba prišteti še cerkev sv. Mihaela v Šmihelu, ki je nekdanj tudi spadala v košansko župnijo. Čeprav se v njenem prezbitoriju, ki je bil predelan v baročnem času, niso ohranile konzole, pa se dovolj prepričljivo uvršča vanjo z napisno ploščo, na kateri sta vklesana IHS in letnica 1627, in z oknom s hrbtičastim zaključkom. Tudi v tem oknu so rešetke s krepkim pokončnikom iz vitega železa in okrasnim obročem, vrzel na notranji strani njegovega ločnega zaključka pa priča, da je imelo tudi krogovičje. Skupna značilnost vseh treh napisov je enako oblikovana črka H z izbočeno prečko in križcem na njej.²⁷

Na podlagi teh primerjalnih podatkov lahko utemeljeno sklenemo, da so med leti 1627 in 1633 namesto nekdanje apside prizidali stari cerkveni ladji enako širok obokan in tristransko zaključen prezbitorij z visokima ločnima oknoma s krogovičji v južni in jugovzhodni steni. Ker se zemljišče na vzhodni in severni strani polagoma dviga, so ga morali kar precej vkopati. Novi prezbitorij s šivanimi robovi iz masivnih vogelnikov je bil višji od obstoječe ladje, zato so mu sočasno prilagodili višino ladje tako, da so njene stene zvišali za kakšen meter. To vidimo po gornjih vogelnikih v pročelju ladje, ki so enake izdelave kot vogelniki prezbitorija. Tudi v južni steni ladje so vzdali visoko ločno okno, verjetno na mestu prvotnega majhnega okna. Skoraj gotovo so takrat cerkev tudi na novo prekrili s strmo skrlnato streho iz krajevnega flišnega peščenjaka, ki je na prostem slabše obstojen.

²⁷ Pri tem je, seveda, treba pripomniti, da je taka oblika črke zlasti v Jezusovih monogramih, pa najsi bo v starejših ali mlajših časih, zelo pogostna in je potemtakem nima kakšne posebne razlikovalne veljave. V konkretnem primeru, ko gre za objekte s tem znamenjem na majhnem območju in v kratkem časovnem razdobju, pa si lahko vsaj do neke mere pomagamo tudi s to obliko IHS-a.

Portal in okno iz 17. stoletja v pročelju, ki je bilo zgrajeno v 13. stoletju. Desno detajl podboja z mrežastim okrasom in kelihom s hostijo.

S tako datacijo njene prezidave se ujemajo razporeditev in oblika obočnih reber v notranjščini cerkve ter slavalok prezbiterija. Ta sicer nima izrazitih stilnih značilnosti, njegovo starost pa kažejo posneti robovi in oblika ajdovega zrna, ki so očiten prežitek gotike. Nekoliko težje je datirati portal. Mrežasti okras v spodnjem delu pokončnikov je v obravnavanem času izjemen, kelihi s hostijo, sicer nekoliko drugače oblikovani kakor tukaj, pa krasijo nekatere portale in portone cerkva na Primorskem, nastale v času od četrtega do šestega desetletja 17. stoletja. Primerjalnih portalov s paličastimi notranji robovi ne poznamo, pač pa ima take robove omejeno okno s hrbtičastim lokom v Šmihelu pod Nanosom. Sodeč po pokončnikih iz enega kosa, ki so značilni za en tip portalov iz zgodnjega 17. stoletja, in po obliki črk v IHS-su, ki se ujemajo z obliko zgoraj navedenih napisov, pa je le mogoče skleniti, da je tudi portal Svete Trojice nastal sočasno z novim prezbiterijem, in ne kdaj kasneje.

Ker nimamo opore ne v epigrafskih napisih, ne v arhivskem gradivu, lahko samo ugibamo, kateri mojstri so prezidali to cerkev in zanjo sklesali opisane kamnoseške stavbne člene. Najprej lahko rečemo, da so bili iz stavbarske delavnice, ki je zidala prezbiterije cerkva v Ndanjem selu, današnjem Šmihelu (1627), v Drskovčah (1629) in v Šmihelu pod Nanosom (1633). Glede na to da sta dve od teh cerkva takrat spadali v košansko župnijo, da so v njih za obočne konzole uporabljali temno siv ali črn enotni apnenec, kakršnega so nekdanj lomili v Grižah v Košanski dolini, in da je v Dolnji Košani od leta 1640 izpričana stavbarska delavnica zidarskega in kamnoseškega mojstra Janeza Severja, je verjetno tam delovala taka delavnica tudi že poprej. To bi utegnili biti delavnica Janezovega očeta, čigar ime pa ni znano oziroma ni zanesljivo. Namig, kdo bi utegnil biti predhodnik in prednik mojstra Janeza Severja, najdemo v spisu Josefa Leinmüllerja o taboru v Košani, v katerem med drugim navaja, da je leta 1645 postal čuvaj ali gvardjan tabora Vincenc Sever, ki je imel vzdevek Portala. Ob tem nenavadnem vzdevku, ob katerem takoj pomislimo na portale, se ni moč ubraniti misli, da mogoče izvira iz kamnoseškega poklica te osebe.

Domnevni košanski delavnici očeta Janeza Severja smo doslej pripisovali portale cerkva na Kalu (1629), v Drskovčah (1629), Novi Sušici (1630),²⁸ na Šilentabru (1632), Narinu (1633), upravičeno pa bi jim lahko prišteli še portal cerkve v Parjah (1632). Zanje so značilne profilirane baze, profil pokončnikov in preklade s krepko palico v širokem utoru, bogat okrašen sims, za nekatere tudi odprta trikotna čela. Ti portali se zelo razlikujejo od portala Svete Trojice na Čepnem, skupna značilnost, ki jo vidimo na večini izmed njih, je edinole enako oblikovan IHS. Možno je, da so v tej isti delavnici delali različne tipe portalov, kar je, seveda, bilo odvisno tudi od premožnosti naročnika, ne smemo pa tudi izključiti možnosti, da je takrat v košanski župniji delovalo več stavbarskih delavnic ali kamnosekov.

Kropilnik v cerkvi Svete Trojice pa bi morda pripisali omenjeni kasnejši delavnici Janeza Severja v Dolnji Košani. O tem mojstru ne vemo, ne kdaj se je rodil, ne kdaj je umrl, na podlagi njegovega opusa pa sklepamo, da se je rodil okrog leta 1610 v Dolnji Košani in da je verjetno tudi umrl tam okrog leta 1680. Zanj vemo, ker je na cerkvah zapustil nekaj gradbenih napisov s svojim podpisom in kamnoseških del z zelo prepoznavnimi pisnimi (epigrafskimi), oblikovnimi in klesarskimi značilnostmi. Po njih mu je mogoče utemeljeno pripisati še več kot štirideset drugih cerkvenih stavb, njihovih delov ali kosov njihove kamnoseške opreme. Ta dela, ki so nastala v času od leta 1640 do leta 1677, vidimo po cerkvah v Košanski in Vremski dolini, na Pivki, Krasu, v Brkinih in tja do Čičarije.

V notranjščini cerkve Svete Trojice so verjetno bili v tistem času vsi tlaki iz navadnih *brdnih škrlí*. Desno od vhoda je najbrž stal samostojen kropilnik s školjčno skodelo, ki je zdaj konzolno vzdana v steni na desni strani. Ladja je bila skoraj gotovo pokrita s takrat običajnim poslikanim lesenim stropom, v prezbiteriju pa je bil najverjetneje lesen oltar na zidanem podstavku, kakršnih je bilo v 17. stoletju po naših podeželskih cerkvah največ. Če Valvasor v *Slavi* leta 1689 piše, da so takrat, ko so v tej cerkvi posvečevali (nov) oltar Svete Trojice, (v starem oltarju) našli relikvije iz leta 1260, se zdi precej verjetno, da je cerkev dobila ta oltar in z njim novega zavetnika Sveto Trojico v Valvasorjevem času. Natančneje bi se dalo čas njegovega nastanka zamejiti z letom 1670, ko Valvasor omenja obisk tatov v cerkvi, in letom 1684, iz katerega se je ohranila prva znana pisna omemba cerkve Svete Trojice v citiranem poročilu košanskega župnika. To je bil župnik Lazar Rampel, sorodnik in naslednik bolj znanega Janeza Rampela, ki se je zapisal v zgodovino košanske župnije z imenitnimi obnovami številnih cerkva.

Morda je bila v njegovem času sezidana tudi vhodna lopa s kamnito streho. Okroglolična krilata angelova glava na njenem ločnem portonu nima primere v košanski fari,²⁹ zato ga ni mogoče natančneje datirati in je treba dopustiti možnost, da je bila lopa z njim vred postavljena šele v naslednjem stoletju.

Cerkev v 18. in 19. stoletju

Iz doslej povedanega vemo, da so imeli v 18. stoletju v cerkvi Svete Trojice razmeroma številne maše, o tem, kaj se je v tem času dogajalo s cerkveno stavbo, pa vemo zelo malo. Zanesljivo je bil takrat postavljen oltar v prezbiteriju, ki ima na menzi poleg inicialk župnika Fabrisa vklesano letnico 1737. Žal nima še podpisa altarista, da bi vedeli, kdo ga je naredil.

Iz tistega časa bi utegnil biti tudi klesani tlak v ladji.

Samo domnevamo lahko, da so konec 18. stoletja ali v 19. stoletju dotrajano skrilnato kritino nadomestili s korci, po domače *kopami* ali *koriti*. Pisni podatki so se ohranili šele za konec 19. stoletja. Dne 16. junija 1900 je župnik Ivan Hladnik, ki je služboval v Košani v letih 1898–1907, poročal knezoškofijskemu ordinarijatu v Ljubljani, da je lopa pri cerkvi presvete

²⁸ Na ladji cerkve v Novi Sušici je tudi okno s hrbitčastim zaključkom, ki je nedvomno iz istega časa.

²⁹ Temu angelu je nekoliko podobna krilata angelska glava na volutnem sklepem kamnu nekdanjega portala, ki je zdaj vzdignjen kot spolija pri cerkvi sv. Mihaela v Šmihelu pod Nanosom, verjetno pa je iz 17. stoletja.

Trojice na Čepnem v prav slabem stanju. Ostrešje, krito s »skrlmi«, je močno zgnilo in tudi gornji del zidov je bil slab. Lopa je bila potrebna popravila, drugače bi grozila velika nevarnost, da bi se zgodila kakšna nesreča. Po skupni oceni starešin in zidarskega mojstra bi stali delo, les in opečna kritina brez »robute« do 100 goldinarjev, cerkev pa je imela takrat približno toliko gotovine. Pismo je sklenil s prošnjo za dovoljenje, da bi smeli za popravilo cerkvene lope porabiti to cerkveno gotovino. Kakšen je bil odgovor škofije, ne vemo. Verjetno je bil pritrdilen in so najbrž takrat strmo skrilnato streho lope nadomestili s položnejšo korčno streho, s še uporabnimi strešnimi *škrmi* pa so zvišali njena stranska zida.

Zvončnica in zvonovi

Kakšna je bila zvončnica Svete Trojice v starejših časih, koliko zvonov je viselo v njej in kako stari so bili, ne vemo. Najstarejši podatek o njih je šele iz sredine 19. stoletja. V župnijski kroniki piše, da so leta 1855, ko so v bližini delali Južno železnico, ukradli njene zvonove, ne navaja pa točno, koliko jih je bilo.³⁰ Verjetno je cerkev že dotlej imela enonadstropno zvončnico z ločnima linama za dva zvana, pokrito z dvokapno strehico iz klesanih plošč, kakor številne druge podružnice v košanski župniji. Lepi klesanci, kolikor jih je ostalo od nje³¹ – nekaj jih je na sliki tu spodaj –, niso videti hudo stari, po načinu obdelave s špico sodeč, bi lahko bili šele iz 19. stoletja, nemara prav iz časa nakupa novih zvonov.

Kakor lahko sklepamo po dokumentaciji o odvzemu zvonov med prvo svetovno vojno, so Čepljani kupili nove zvonove šele leta 1868. Na začetku vojne sta bila v seznam zvonov župnije Košana za odvzem uvrščena oba zvana podružnice Svete Trojice, kasneje pa so ju tudi zares sneli iz lin in odpeljali. V kroniki piše, da so v košanski župniji, na veliko žalost ljudi, snemali zvonove iz cerkva v vojne namene od 25. do 30. septembra leta 1916.

Ta dva zvana sta bila natančno popisana po prepisanih navodilih.

Večji, s premerom 60 cm in višino 52 cm, je imel šest korenin in je tehtal 222 funtov ali 110 kilogramov. Na njem sta bila podoba Svete Trojice in latinsko-slovenski napis: N° 122 / OPVS ALBERTI SAMASSA LABACI 1868 / JOŽEF BERGANT FAJMOŠTER. Manjši zvon, s 47 cm premera in višino 40 cm, s šestimi koreninami in težo 102 funta, je imel za okras podobi sv. Jožefa in razpela ter krajši napis: N° 121 / OPVS ALBERTI SAMASSA LABACI 1868. Latinski napis na zvonovih, ki sta imela serijski številki 121 in 122, pomeni: *Delo Alberta Samasse v Ljubljani*. Glede njune teže je treba še pripomniti, da sta po podatkih iz župnijske kronike tehtala 124 in 57 kilogramov, skupaj 181 kilogramov.

Jožef Bergant, ki se je dal ovekovečiti na zvonovih, je bil župnik v Košani v letih 1843–1876. Oba zvana pa je ulil ljubljanski zvonar Albert Samassa. Bil je sin Antona Samasse mlajšega iz

³⁰ Ustno izročilo v Naklem pri Škocjanu je ta greh naprtlo nekemu Škofeljcu, ki je menda ukradel tudi zvon z njihove cerkve sv. Brica. Tudi Milan Željan na Čepnem se še spomni, da je oče zmerom pravil, kar je pravil že *nono*: »Tist', ki je krou pr Sveti Trojici, je krou tud' pr svetni Brici.«

³¹ Ohranilo se je nekaj navadnih klesanih kvadrov, nekaj kvadrov z utori za jarma zvonov, kapitel srednjega slopa, ki ima zaobljeno prednje in zadnje lice in utora za jarem, ter klesan slemenjak, ki ima na gornji strani kvadratast utor za kamnit nastavek za železen križ.

slovite zvonarske rodovine, ki je začela s to dejavnostjo v Ljubljani v 18. stoletju in jo je nadaljevala do prvih desetletij 20. stoletja. Rodil se je 11. februarja 1833 v Ljubljani in se izučil zvonarstva v očetovi livarni. Podjetje je prevzel leta 1866 in ga vodil do leta 1899. V tem času je ulil 2804 zvonove, največ od vseh zvonarjev iz te rodovine. Mnogo jih je naredil za primorske cerkve. Vemo, na primer, da jih je v obdobju 1867 do 1888 ulil za cerkve v Slavini, Podgorju, Podragi, Ilirski Bistrici, Knežaku, Palčju, Slivju in verjetno še kje.

Ker so se Čepļani bali, da ne bi kdo ukradel tudi novih zvonov, so ju raje zasilno obesili v vasi, čez čas pa so začeli resno razmišljati tudi o zidanju zvoniku. Dne 6. februarja 1889 je načelnštvo podružnice Svete Trojice na Čepnem, ki so ga sestavljali Matija Torkar, košanski župnik v letih 1877–1899, in ključarja s Čepna, Janez Kranjec, Valéčičev, in Matevž Penko, Požarjev, v pismu knezoškofijskemu ordinarijatu v Ljubljani najprej pojasnilo, da so bili »vaščani in tudi tedanji g. župnik Brgant te misli, da ker je podružnica čisto na samem in pol ure od vasi oddaljena ter unkraj hriba proti Ležeški postaji, da se novima zvonovoma narede lesena obešala v vasi. To se je tudi zgodilo, kajti od cerkve doli v žlebinu do vasi itak ni bilo slišati, kadar se je vabilo k sv. maši ali k molitvi. V teku časa pa so ta lesena obešala z vednimi popravami ne le dokaj stala, temuč so za sedanje dobe bruna vže čisto segnjila, tako, da se je bati podrtije in pri zvonovih nesreče.³²

Vsled te bojazni obrnili so se vaščani na podpisano cerkveno načelstvo, prosé, da naj bi jim cerkev pri mojsterskih stavbenih delih prišla z denarji na pomoč, oni pa so pripravljeni opravljati tlako z blagom in z rokami, da se jim v vasi sezida iz kamenja zvonik, 3 metre na kvadrat in kacih 7 metrov na višavo s poniglavo kositarsko streho, ki je najboljša zoper burjo. Ker se je vže lansko leto k cerkvi kupilo do 100 H³³ apna, stala bi ta dela, in sicer:

a.) kacih 25 metr. zidu z rezanimi vogali, á 2 gl.	fl. 50 „–
b.) kositer in pokrivač kacih.....	fl. 30 „–
c.) vratica s ključavnico in gredi v zvonik s stebrički etc.	fl. 30 „–
Skupno.	fl. 110 „–

Vse drugo bi izkopali, opravili in zvozili vaščani sami, in tako bi se kaj trdnega in stanovitnega naredilo za dokaj let.«

Podpisano in podkrižano cerkveno načelnštvo, ki je odobravalo ta predlog vaščanov, je na koncu pisma ponižno prosilo prevzvišeni knezoškofijski ordinariat, da bi blagovolil predlagano zidanje zvonika pri podružnici na Čepnem milostno potrditi in v ta namen iz gotovine te cerkve odkazati 110 goldinarjev. Na to je knezoškofijstvo v Ljubljani že 9. februarja istega leta odgovorilo s pisnim dovoljenjem, da se gotovina v takem znesku sme porabiti za zidanje zvonika, s pripombo, naj se v cerkvenem računu ta znesek vpiše med stroške za popravila.

Zidanje zvonika ali turna se je zavleklo v naslednje leto, celotni stroški zanj pa so bili večji od odobrenih 110 goldinarjev. Zato se je cerkveno načelnštvo v isti sestavi dne 4. novembra 1890 obrnilo na škofijo v Ljubljani s še eno prošnjo. V njej je pojasnilo, da »stavbinska dela s streho vred pri zvoniku znašajo 180 florintov, katerih itak silno ubožna soseska ne zmore,« zato je spet ponižno prosilo, da bi preostalih 70 goldinarjev lahko izplačevali podjetniku Ivanu Kranjcu za dovršeno stavbo zvonika postopoma v rokih, kakor jih bo zmogla cerkev iz tekočih dohodkov. Tudi ta njihova prošnja je bila uslišana že v treh dneh.³⁴

Iz nje pa ugotovimo še to, da je bil cerkveni ključar Svete Trojice Janez Kranjec s Čepna ena in ista oseba s podjetnikom Ivanom Kranjcem, ki je prevzel zidanje zvonika. Ali je zvonik on tudi dejansko zidal ali je samo prevzel izvedbo tega posla, ni prav jasno. V družinski knjigi

³² Po ustnem izročilu so bili zvonovi obešeni pri nekdanji hiši Zgornjih Bekárjevih, kjer je bil doma mežnar Grga Barbič.

³³ Oznaka H najbrž pomeni stari stot ali kvintal, ki ustreza 56 kilogramom.

³⁴ Zvonik s kapelo je vpisan v Registru nepremične kulturne dediščine z imenom enote Čepno - Kapela in z evidenčno številko 3791.

smo našli, da je bil Valéčičev s Čepna. Rodil se je leta 1855, se poročil leta 1878 s Polono Fabec z Ratečevega Brda, leta 1897 pa je še mlad umrl za sušico. V mrliški knjigi piše, da je bil gospodar na tri četrte zemlje, da bi bil zidar, pa se ne omenja nikjer.

Kip sv. Urbana se preseli z Vremščice k Sveti Trojici

Košanska župnijska kronika poroča, da so se v času hude suše, ki je 1908. leta dva mesca pestila košansko dolino, v župniji zaobljubili, da bodo obnovili podrto cerkvico sv. Urbana na Vremščici. Obljube iz neznanega razloga niso izpolnili, zato je takrat na novo umeščeni košanski župnik Karel Lenassi iz nje rešil vsaj oltarni kip sv. Urbana. Ker je bil poškodovan, ga je poslal v popravilo kamnoseškemu mojstru Feliksu Tomanu v Ljubljano.³⁵ Ta ga je zlepil in postavil v školjkasto zaključeno nišo v takrat priljubljenem pseudorenesančnem stilu. Obnovljenega kipa pa niso vrnili na Vremščico, kjer je njegova cerkev razpadla, temveč so našli prostor zanj v najbližji cerkvi Svete Trojice nad Čepnim. Nišo s kipom so vzdali v levo steno ladje, pred njo pa so sezidali majhno oltarno menzo s kamnitim podestom. Oltarček so kasneje odstranili, podest pa je še na mestu.

V zvezi s preselitvijo kipa sv. Urbana v to cerkev so se med ljudmi razširile govorice, da je svetnik čez noč izginil iz nje in da so ga ponovno našli na njegovem

hribu. Baje se je sv. Urban kar dvakrat vračal na Vremščico. Menda je potem vznemirjenim vaščanom košanski župnik svetoval, naj mu odlomijo kos kazalca, in ko so to storili, se je nemirni kip končno sprijaznil z novim domovanjem.³⁶ Tako je kip dobil novo domovanje v sosednji cerkvi, ki je skoraj tako samotna kakor njegova domača cerkev.³⁷

Morda so takrat v steni zraven njegovega oltarja naredili novo pravokotno okno, da bi imel v cerkvi več svetlobe. Oblika, mere in način kamnoseške obdelave okenskega okvirja z zobatim kladivom namreč kažejo, da okno ne more biti dosti starejše od sto let.

Zapuščena cerkev Svete Trojice na začetku tretjega tisočletja obnovljena

V tej samoti je cerkev počasi tonila v pozabo in zmeraj bolj propadala. Svoj delež so k temu prispevali hudi in viharji dogodki in preizkušnje 20. stoletja in ter vztrajni zob časa. To je najbolj občutila streha na njej, ki se je počasi vdajala, na lopi, na katero se je podrla zvončnica, pa je po drugi svetovni vojni popolnoma razpadla. Načeti so bili tudi njeni zidovi in vanjo je že sililo grmovje.

Ko je bil predsednik vaše skupnosti Darko Željan, Šorčev, je dal pobudo za obnovo cerkve. Najprej so vaščani leta 2000 popravili lopo.³⁸ Tlakovali so jo z *brdnimi škrlmi*, ki so jih

³⁵ Feliks Toman je bil najpomembnejši kamnosek iz ljubljanske kamnoseške rodbine Toman. Rodil se je leta 1855, leta 1892 si je pridobil obrtno pravico in se ustalil na Resljevi cesti v Ljubljani, kasneje pa je delavnico razvil v industrijski obrat. Umrl je 19. decembra 1939.

³⁶ Podobno zgodbo pripovedujejo v Brezovici: tam je menda kip Matere božje iz porušene cerkve na Gradišici, ki so ga prenesli v cerkev v Brezovici, trikrat ušel iz nje in se vrnil na Sveti hrib pri Gradišici. Zato da so Mariji na mestu, ki si ga je sama izbrala, zgradili kapelico.

³⁷ Leta 2013 je bil kip sv. Urbana vrnjen v svojo na novo sezidano cerkev na Vremščici.

³⁸ Dne 18. junija tistega leta je bila v cerkvi Svete Trojice krščena Ana Željan, kar je bil izjemen dogodek tako zanjo kot za cerkev.

nabrali v vasi, naredili so novo ostrešje in streho pokrili z bobrovcem ali *kavlarji*, ki so prišli s strehe stare košanske šole. Darko Željan je napravil tudi železna vrata za njen porton. Leta 2003 so na podlagi načrta, ki so ga napravili v območni enoti Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije v Novi Gorici, nadomestili leseno strešno konstrukcijo na cerkvi z novo, korce pa z opečno kritino bramac. Namestili so tudi žlebove in odtočne cevi. Vse delo so opravili vaščani *za dobrobit* vasi zastonj, le novo kritino je plačala občina Pivka. Naslednje leto so v ladji nadomestili dotrajan strop iz *falerse* z novim iz desk. Največje delo je pri teh obnovah cerkve opravil domači zidar Jože Samsa, Jeronov, precej pa so pomagali tudi tisti domačini, ki so se odselili v druge vasi.

Zvonik s kapelico v vasi

Nekaj besed je treba povedati še o zvoniku sredi vasi. Sezidan je kot majhen stolp s pritličjem in nadstropjem. Zunanje mere njegovega kvadratnega tlorisa so približno 325 cm x 325 cm. Štirikapno streho ima pokrito z opečnim bobrovcem, na vrhu pa je železen križ s petelinom. Na njegovem portalu v pritličju je vklesana letnica 1890. Znotraj je bila menda šele po drugi svetovni vojni urejena kapelica Matere božje z njenim kipom, ki ga je iz zaobljube v času vojne po vojni kupila Ivana Dolgan iz Košane, poročena k Toncovim na Čepno. Iz Trsta, kjer ga je kupila, ga je prinesla domov kar v jerbasu na glavi. V fasadni niši nad njo je novejši kip sv. Florijana,³⁹ v nadstropju pa je zvonišče s štirimi linami.

Po ustnem izročilu je do druge svetovne vojne v njem visel zvon, ki je bil dosti večji od zdajšnjega, v času vojske pa so ga Italijani vrgli dol in odpeljali. Od leta 1979 je v zvoniku nov zvon, ki je bil ulit v livarni Ferralit v Žalcu na Štajerskem. Na njem so kratice imena livarne, serijska številka zvona 427 in letnica 1979, na drugi strani pa teče na spodnjem robu

³⁹ Najprej je bil menda v niši kamnit kipec tega svetnika, ki je prišel tja iz hiše Valenčkovih.

napis: V ČAST SVETI TROJICI - ČEPNO. Na lesenem jarmu je s črno barvo pripisano: 9. 6. 79 / BLAGOSLOVIL / V. PIRIH DEKAN, se pravi, da je zvon blagoslovil monsinjor Vladimir Pirih, postojnski dekan.

Po drugi svetovni vojni je bila zaradi odročnosti cerkve Svete Trojice kdaj pa kdaj v tej kapelici tudi maša, na veliko soboto pa se v njej redno *žegnajo* velikonočne jedi.

Leta 2006 so vaščani obnovili še zvonik in tudi pri njem je opravil glavno delo domači zidar Jože Samsa. Prav pred kratkim pa je zdajšnji predsednik vaške skupnosti Martin Sušelj, Valenčkov, poskrbel, da je zdaj v zvoniku električno zvonjenje, denar za to pa je prispevala družina Sušelj, po domače Gresovi.

Kapelica Pri pilu, delo kalskega kamnoseka Antona Česnika

Na začetku vasi stoji desno ob cesti visoka kapelica. Nekdaj so temu mestu rekli Pri pilu.⁴⁰ V višino meri nekaj več kot 260 centimetrov in je v celoti sklesana iz apnenca. Oblikovana je kot hišica na visokem slopastem podstavku. Tridelni podstavek ima v gornjem delu plitvo nišo z okvirjem v obliki ločnega portala. Hišica ima stene in strehico iz masivnih klesanih plošč, na vrhu pa še klesan slemenjak in železen križec. Na prednji strani ima na enak način uokvirjeno ločno odprtino kakor niša na podstavku, na loku okvirja pa ima vklesano letnico 1846, ki pove, kdaj je bila narejena.

Že etnolog in umetnostni zgodovinar Ivan Sedej je med popisovanjem stavbne dediščine na Primorskem opazil, da je to znamenje prav take oblike kot kapelica iz 17. stoletja na Kalu. To je kapelica na zahodnem koncu vasi, ki ima na hišici vklesano letnico 1656. To posnemanje po eni strani priča, da se je kamnosek, ki je sklesal kapelico za Čepno, še stoletja kasneje držal tradicionalnih oblik, kar je tipično za kamnoseštvo na Pivki in njenem obrobju, po drugi strani pa kaže tudi na njen krajevni izvor.

Ker poznamo dela in stil takratnega kalskega kamnoseka Antona Česnika, lahko kapelico na Čepnem brez dosti pomišljanja pripišemo njemu. Na Kalu, kjer se je rodil, živel in delal, je že zdavnaj pozabljen, zato je prav, da ob tej priložnosti povemo nekaj več o njem.

Anton Česnik je eno izmed prvih znanih kamnoseških imen na Kalu. Rodil se je 20. maja 1814. Njegov oče je bil kajžar Matija Česnik, mati pa Uršula, z dekliškim priimkom Kastelic. Na Kal sta se priselila iz Zagorja na Pivki, iz hiše, ki se ji je reklo pri Primcu, kasneje pri Dopolavorskih.

Česnikova družina se je najprej nastanila v hiši pri Gornjem Lenčaju, ki je kasneje dobila hišno ime Podružnik,⁴¹ okrog leta 1820 pa so jo zamenjali za Majerjevo hišo ali kajžo.

Anton, ki je na domu nasledil očeta, se je 1842. leta, ko mu je bilo 28 let, poročil z Uršulo Smerdu, Špilárjevo s Kala. Do leta 1858 mu je žena rodila sedem otrok, med njimi dva sina, a

⁴⁰ *Pil* je ljudski izraz, ki izvira iz nemške besede *das Bild*, podoba, pomeni pa zidano ali klesano nabožno znamenje, križ, kapelico.

⁴¹ Staro Podružnikovo hišo nad cerkvijo sv. Jerneja na Kalu so pred nekaj leti podrli in na njenem mestu sezidali novo.

sta oba umrla že v otroških letih. Kot ovdovel preužitkar je čakal triinsedemdeset let, umrl pa je od starostne oslabelosti 23. aprila 1898.

Če sodimo po njegovih delih, je bil zelo dober in delaven kamnosek. Srečna okoliščina, ki je omogočila prepoznati precejšen del njegovega kamnoseškega opusa, je, da je takoj po poroki predelal in verjetno tudi povečal svojo hišo ter ji dal svoj avtorski »pečat«. Po pripovedovanju očitvidcev je bila ena najlepših hiš na Kalu. Na prekladi enega izmed okenskih okvirjev se je tudi popisal: ANTON / ZhESNIK / I8 43, v današnji pisavi: ANTON ČESNIK, 1843. Zdaj služijo oknjaki dveh okvirjev za robnike vrtno gredice pri eni izmed novih hiš na Kalu, med njimi tudi ta preklada z napisom.

Nekatere oblikovne značilnosti črk v napisu, oblika napisnega polja, vrsta kamna, ki ga je uporabljal, način njegove obdelave, mere oknjakov pa tudi leta izdelave in bližina lokacij so omogočili prepoznati zlasti precejšnje število okenskih okvirjev, ki jih je naredil ta mojster. Posredno pa mu je mogoče pripisati še nekaj drugih kamnoseških izdelkov, med njimi tudi kapelico na Čepnem.

Okna z vklesanimi imeni gospodarjev oziroma naročnikov in letnicami je naredil še za hiše Mihcovih, Muhálovih (zdaj pri Stončkovih), Jeršćih in Špilárjevih oziroma Jerájevih (zdaj pri Majdíčevih v Novi Sušici) na Kalu, pri Gornjih Požarjevih v Novi Sušici, pri Oštirjevih v Ndanjem selu, pri Lukovih in Strmcovih v Kleniku, pri Šuštarju v Parjah, pri Dugánovih in Andrjačevih v Volčah – pri slednjih tudi ločni portal. Za domačijo Martinovih v Neverkah je v letih 1865 do 1868 sklesal okna in ločni portal hiše ter oklep vodnjaka.

Pripisujemo mu še ločne portale: pri Čandkovih (prej Jurčetovih), nekdanji portal pri Černjákovih (nato Francetovih) na Kalu, nekdanji balkonski ločni portal pri Penkovih v Novi Sušici in ločni porton pri Klebčárjevih (pozneje Urbanovih), zdaj prestavljen k Biščakovim v Neverkah. Njegove značilnosti kaže tudi letnica 1834 na napisnem kamnu v dvoriščni fasadi hiše Škrljevihi na Kalu.

Našteta kamnoseška dela so bila narejena v štiridesetletnem obdobju, od leta 1832 do 1871. Po številu in kvaliteti teh kamnoseških izdelkov, s katerimi se lahko ponašajo številne hiše v Košanski dolini, Kotu in na Gornji Pivki, nedvomno pa jih je naredil še dosti več, je bil Anton Česnik najpomembnejši kalski kamnosek 19. stoletja.⁴²

O kapelici, ki jo je sklesal za Čepno, pravi ustno izročilo, da je bila narejena v spomin na to, ko so namesto nekdanje ceste, ki je šla pod železniškim mostom, usekali v hrib novo cesto, ki še zdaj vodi v vas. Ko se je še vozilo mrliča z vozom, so se pogrebci ustavili pri njej in pokropili mrliča; nekateri so se potem vrnili domov, drugi pa so šli za pogrebom v Faro.

Dopolnjena in popravljena verzija 24. avgusta 2012 in 30. julija 2020
Božidar Premrl, Ljubljana, email: bozidar.premrl@siol.net, GSM: 031 220 481

Viri in literatura

AMBROŽIČ, Matjaž, *Zvonarstvo na Slovenskem*, Ljubljana 1993, str. 110–116.

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE, fond AS 730, Dolski arhiv, Raigersfeld, IX, *Ecclesiastica tergestina et alia*: Janez Krstnik Francol, *Opis tržaške dieceze*, 1689, fascikel 181, str. 30; Ema Umek, *Erbergi in Dolski arhiv*, Ljubljana 1992, str. 391.

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, Mape, 209 Postojna, katastrska občina Volče, list VIII, leto 1823.

⁴² O Majerjevih in njihovi domačiji so pripovedovali in dali koristne informacije: Franc Smrdel - Mavtgar, Kal 16; Aleksander Smrdel - Podružnik, Kal 100; Janez Belec - Ljubljčan, Kal 115; Milena Čančula, Parje 23.

DOLGAN, Marjan, *Dolnja Košana in okolica. Študije, dokumentarna in literarna besedila*, Mohorjeva družba Celje 2006: Glavni podatki o središču Košanske doline in bližnjih krajih, str. 23–26; Zgodovina, str. 75–76, 79; Silvo Torkar, Kaj pomenijo zemljepisna imena?, str. 138–139; Janez Vajkard Valvasor, Slava vojvodine Kranjske, 1689, str. 382; Kronika košanske župnije, str. 432, 441; France Magajna, Žalostne zgodbe o veselih Kraševcih, str. 567.

DURISSINI, Daniela, *Diario di un viaggiatore del 1600 in Istria e Carniola*, Monfalcone 1998, str. 125–126.

GESTRIN, Ferdo, *Mitninske knjige 16. in 17. stoletja na Slovenskem*, Ljubljana 1972, str. 86.

HÖFLER, Janez, *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem. Primorska: Oglejski patriarhat, Goriška nadškofija, Tržaška škofija*, Nova Gorica 2001, str. 56, 188.

KERŠEVAN, Nada, KREBELJ, Marija, *Düša na bicikli*, Ljubljana 2003: Pavel Prelc, Buje: So ukrali zgonuve, str. 123.

KOBLAR, Anton, *Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526, Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, letnik V, 1895, str. 24, 257.

KOLENC, Drago, *Dober dan, Krpanova dežela*, Vrhnika 2006, str. 195.

KOS, Milko, *Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Urbarji slovenskega primorja. Drugi del*, Ljubljana 1954, str. 204.

Krajevni leksikon Slovenije, I. knjiga. Zahodni del Slovenije, Ljubljana 1968, str. 251.

Kronika košanske župnije, v: Marjan DOLGAN, *Dolnja Košana in okolica. Študije, dokumentarna in literarna besedila*, Mohorjeva družba Celje 2006, str. 432, 441.

KEMPERL, Metoda, *Podružnična cerkev Sv. Trojice nad Čepnom, Leksikon cerkva, Škofija Koper. Dekanija Postojna*, 1, Celje 2006, str. 67–68.

KURET, Niko, *Praznično leto Slovencev. Prva knjiga*, Ljubljana 1989, str. 345–346.

LEINMÜLLER, Joseph, *Der Tabor zu Koschana, Mittheilungen des historischen Vereins für Krain*, XX, 1865, str. 68.

Leto svetnikov, II, Ljubljana 1970, str. 441.

MAGAJNA, France, *Žalostne zgodbe o veselih Kraševcih*, Koper 1952, str. 113.

NADŠKOPIJSKI ARHIV LJUBLJANA, KAPITELJSKI ARHIV LJUBLJANA, fascikel 105/9: *Poročila o premoženju, dohodkih in izdatkih cerkvenih beneficijev in bratovščin tržaške škofije*, Cesarska župnija Košana, 1684; fascikel 105/3: *Poročila o premoženju, dohodkih in izdatkih cerkvenih beneficijev tržaške škofije*, Župnija Košana, 1690.

PAHOR, Samo, *L' ordinamento territoriale del vescovato di Trieste*, diplomatska naloga, tipkopis, Università degli Studi di Trieste, Trieste, akademsko leto 1962–1963, str. 43.

PERŠOLJA, Jasna Majda, *Škocjanski kaplanci*, Škocjan 2006: Albina Bak - Žvinkova iz Škocjana: Tisti, ki je kradel pr' svetemu Vrici, je kradel tudi pr' Sveti Trojici, str. 104–106.

PIBERNIK, Jolanda, *Po sledih svojih korenin*, Kranj 2009, str. 133.

Pivške novice, marec-april 2006, letnik 7, številka 2, str. 15.

Plešec, Ciril, *Pregled cerkvenih zavetnikov (v Sloveniji)*, diplomatska naloga, tipkopis, Teološka fakulteta, Ljubljana 1983, str. 31, 32, 36.

Postojnsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski opis, Postojna 1889, str. 32.

PREMRL, Božidar, Zidarska in kamnoseška mojstra Janez Sever in Matija Bitenc v Dolnji Košani v 17. in 18. stoletju, v zborniku: Marjan Dolgan, *Dolnja Košana in okolica. Študije, dokumentarna in literarna besedila*, Mohorjeva družba Celje 2006, str. 181–216.

PREMRL, Božidar, *Turni, teri, lajblci, preslice. Zgodbe zvonikov s Krasa in okolice*, Sežana, julij 2007, str. 28.

PREMRL, Božidar, *Cerkev na Gori sv. Urbana. Ob blagoslovitvi cerkve sv. Urbana na Vremščici 24. maja 2009*, str. 3, 5.

PREMRL, Božidar, Seznam košanskih župnikov, v: *Dolnja Košana in okolica. Študije, dokumentarna in literarna besedila*, Mohorjeva družba Celje 2006, str. 445–446.

PREMRL, Božidar, *Kultura kamna na Pivki od 17. stoletja do danes. Stavbarji in kamnoseki. Zgled: vas Kal*, delovni naslov tipkopisa v nastajanju.

Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787, 3. zvezek. Karte, sekcija 211.

ŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA, Spisi, škatla ŠAL / Župnija Košana 1775–1885, *Urbarium parochiae cossanensis institutum a me paracho caesareo Io: Baptista De Fabris, et Frayenthöll 1727. Sacrificia singulis annis in retrospectis Ecclesys celebranda*, str. 6–9, 11–13, 15–16, 21–22 (v redakciji iz leta 1794).

ŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA, Spisi V, fascikel 350, *Zvonovi: Spisek zvonov po teži, 1915–1916*; Seznamek zvonov župnije Košana na Notranjskem; fascikel 351, *Zvonovi, 1915–1917*.

VALENČIČ, Andrej, Iz Košane, *Novice*, 37, 1. oktobra 1879, št. 40, str. 320.

URLEB, Mehtilda, Preliminarna poročila o konservatorskih raziskavah in delih, *Varstvo spomenikov*, XXV. Ljubljana 1983, str. 213–214.

VALVASOR, Janez Vajkard, *Slava vojvodine kranjske*, 2. del, 8. knjiga, Ljubljana 1689, str. 734.

ZADNIKAR, Marijan, *Romanika v Sloveniji*, Ljubljana 1982, str. 215–216, 224–225, 404–406.

ZAVOD ZA VARSTVO KULTURNE DEDIŠČINE SLOVENIJE, OE NOVA GORICA: SMOLE, Emil, *Evidenčni list spomenika p. c. sv. Trojice, Čepno*, 1980; ČERV, Robert, *Opis spomenika p. c. sv. Trojice, Čepno*, 1979.

ZNANSTVENORAZISKOVALNI CENTER SAZU, INŠTITUT ZA ARHEOLOGIJU, Mehtilda Urleb, Topografski zapisnik o arheološkem nahajališču Štirnovec nad Čepnim, 1981.

ŽUPNIJSKI ARHIV KOŠANA, matične in družinske knjige.

ŽUPNIJSKI ARHIV ŠMIHEL, *Specificatio Pagorum, Domorum, ac Patrumfamilias in hac Caesareo-regia Parochia Cossanensi existentium Anno Domini 1792* (Seznam vasi, domačij in gospodarjev v cesarsko kraljevi župniji Košana leta Gospodovega 1792), s. p.

Splet: WIKIPEDIA.ORG: *Diocesi di Trieste. Cronotassi dei vescovi* (Tržaška škofija. Vrsta škofov).

Pripovedovalci

Ada Buti, Čepno 1B
Stana Čepar, Gornje Ležeče 16
Jože Dolgan, Toncov, Čepno 6
Marija Dolgan, Držanova, Gornja Košana 38
Ivan Hotež, Vidin, Brezovica 24
Mara - Marija Krebelj, Kaluževa z Buj, Ribnica 15
Anton Požar, Žvanov s Čepna, Rateče 114
Marjan Purkelj, Falacov s Čepna, Dolnja Košana 33
Milan Željan, Šorc, Čepno 19
Darko in Tanja Željan, Šorčevi, Čepno 19

Strokovni svetovalci

mag. France Baraga, teolog, Ljubljana
dr. Bogdan Jurkovšek, geolog, Ljubljana
dr. Matej Klemenčič, umetnostni zgodovinar, Ljubljana
dr. Blaž Resman, umetnostni zgodovinar, Ljubljana
dr. Ferdinand Šerbelj, umetnostni zgodovinar, Ljubljana

Fotografije:

Božidar Premrl, Mehtilda Urleb, Robert Červ

